

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ЕКСПЕРТІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ НАВЧАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Бучма В. В. (ORCID ID: 0000-0001-6163-0223)

Стаття присвячена розгляду питання підготовки експертів-психологів для роботи з навчальною літературою для закладів загальної середньої освіти. Психологічна експертиза є важливою складовою відбору та затвердження різних форматів навчальної літератури, яка претендує на впровадження в освітній процес. Проведення психологічної експертизи вимагає спеціальної підготовки психологів, підвищення їх фахового рівня як експертів. Головним завданням при підготовці експертів-психологів є забезпечення їх системою показників та критеріїв експертизи психологічної складової навчальної літератури різних форматів.

Ключові слова: експерти-психологи, психологічна експертиза, навчальна література.

The article focuses on the preparation of psychologists for working with educational literature in secondary education institutions. Psychological expertise is crucial for selecting and approving various formats of educational literature intended for implementation in the educational process. Conducting psychological expertise requires special training for psychologists to enhance their professional level as experts. The main task in training psychologist-experts is to provide them with a system of indicators and criteria for the expertise of the psychological component of educational literature in various formats.

Keywords: psychologist-experts, psychological expertise, educational literature

Реформа загальної середньої освіти «Нова українська школа» передбачає створення різних форматів сучасної навчальної літератури, спрямованих на підвищення якості національної освіти. В залежності від носіїв інформації виділяють паперові та електронні; в залежності від

змістовного наповнення – навчальна програма, підручник, навчально-методичний комплекс, що складається з підручника та робочого зошита, навчальний наочний посібник, робочий зошит, практикум (збірники задач і вправ, тестові завдання, збірники текстів диктантів, інструкції до лабораторних і практичних робіт). Удосконалення якості навчальної літератури нового покоління є одним з найбільш ефективних засобів підвищення якості освіти в цілому та загальної середньої освіти зокрема. Найважливішим етапом впровадження навчальної літератури в освітню практику є етап оцінювання її придатності до реалізації тих функцій у освітньому процесі, для яких вона була створена. Зауважимо, що навчальна література будь-якого формату повинна відповідати всім вимогам, які ставляться до змісту освіти, бути цікавою, лаконічною, доступною, забезпечувати цілковите засвоєння учнями навчального матеріалу, сприяти вирішенню освітніх завдань, що стоять перед закладами загальної середньої освіти. Актуальність проведення психологічної експертизи освітніх матеріалів обумовлена великою кількістю навчальної літератури, яка претендує на впровадження в закладах загальної середньої освіти. На потребі «запровадження наукової експертизи державних стандартів освіти, підручників, інноваційних систем навчання та виховання» наголошено ще в Національній доктрині розвитку освіти [2]. Таким чином, експертиза є важливою складовою відбору та затвердження різних форматів навчальної літератури, адже згідно її результатів ця література може бути рекомендована до впровадження в освітній процес закладів загальної середньої освіти.

Питанням теоретико-методологічних засад психологічної експертизи, її аспектів присвячені праці науковців Бондаренко Н. В., Дзюбка Л.В., Максименка С.Д., Топузова О.М., Трубачової С.Е., Чепи М.-Л.А., Шатирко Л.О. Швалба Ю.М., та інших. Різноманітність визначень поняття «психологічна експертиза» свідчать про різні розуміння її видів,

функцій, місця. У психології експертиза (досвідчений) – це «метод дослідження, який полягає у тому, що вивчення і оцінювання явищ здійснюється знавцем, спеціалістом, експертом» [3]. За Ю.М. Швалбом експертиза – це «особливий різновид прогностичної оцінки, що будується як інтерпретація об'єкта» [6, с. 44]. У найбільш загальному визначенні, експертиза – оцінка на підставі цілеспрямованого дослідження компетентним фахівцем, спеціалістом (експертом) будь-яких питань, вирішення яких потребує спеціальних знань і компетенцій у певній галузі, яка підлягає аналізу [1, с.32]. Загалом, під психологічною експертизою розумітимемо систему професійної роботи експерта-психолога із забезпечення аналізу якості навчальної літератури в аспекті визначення її розвивального потенціалу на психічний розвиток та навчальні можливості учня, зважаючи на його вікові та особистісні властивості. Психологічна експертиза освітніх матеріалів є важливою складовою роботи з навчальними ресурсами, метою цього завдання є прагнення забезпечити відповідність навчальних матеріалів психологічним та педагогічним вимогам [5]. Метою психологічної експертизи є встановлення ступеню відповідності психологічної складової навчальної книги задачам формування ключових і предметних компетентностей учнів, сформульованих в освітніх стандартах. Слід зазначити, що психологічна складова сучасної навчальної літератури спрямована на формуванні ціннісних напрямів освіти, а саме глобальних компетентностей, за версією ЮНЕСКО: вміння жити разом, вміння вчитися, вміння діяти і вміння бути та всієї системи компетенцій Нової української школи.

Психологічна експертиза якості навчальної літератури здійснюється експертами-психологами в аспекті визначення її особистісно розвивального потенціалу й ґрунтується на оцінюванні її психологічної складової. З огляду на це постає питання підготовки експертів-психологів для роботи з навчальною літературою для закладів загальної середньої

освіти. Зауважимо, що підготовка експертів-психологів є однією з важливих складових системи забезпечення якості освіти в Україні. Здійснення психологічної експертизи навчальної літератури вимагає спеціальної підготовки психологів, їх розвинених професійних компетентностей як експертів. Професійними компетентностями експерта-психолога є володіння психодіагностичним інструментарієм та здатність працювати у відповідь на запит практики. Важливою складовою підготовки експертів-психологів є опрацювання психологічних питань такого спектру: визначення психологічної складової навчальної літератури; знання вікових закономірностей і особливостей психічного розвитку дитини; формування особистості учня в процесі навчання.

Експертам-психологам варто зважати на те, що з метою реалізації компетентнісної парадигми освіти, сучасна навчальна книга має бути і джерелом інформації, і засобом формування ключових компетентностей, що є основою для навчання впродовж життя. Таким чином, психологічна експертиза навчальної літератури це процедура аналізу її відповідності психологічним вимогам. Відповідно, експертна діяльність психолога полягає у визначенні психологічних вимог до різних форматів сучасної навчальної літератури для подальшого здійснення їх психологічного аналізу. Психологічні вимоги до навчальної літератури окреслюються широким колом важливих питань, а саме:

- врахування психічних особливостей учнів різного вікового періоду в процесі навчання через становлення їх суб'єктних характеристик, оволодіння діяльністю учіння в процесі навчання. Підкреслимо, що особливості проявляються на рівні: сенситивного періоду психічного розвитку, провідної для цього періоду діяльності та психічних новоутворень цього віку;
- забезпечення наступності освітнього процесу та відповідності подання матеріалу віковим особливостям учнів;

- становлення психічних новоутворень, що забезпечують здійснення учіннєвої діяльності, ведуть до авторської присутності суб'єкта в учінні [4].

Існування різноманітного масиву освітніх матеріалів передбачає розв'язання експертом-психологом наступних завдань: розробка критеріїв та показників для аналізу навчальної літератури; визначення компетентнісної складової навчання; оцінка відповідності змісту навчальної книги вимогам Державного стандарту загальної середньої освіти, віковим і психологічним особливостям дітей; оцінка відповідності навчальної літератури пізнавальним можливостям учнів; визначення напрямів удосконалення навчальної літератури, пошук сучасних технологій її оцінювання. Оціночна функція є однією з головних функцій професійної діяльності експерта-психолога. Розроблення різних форматів навчальної літератури, які спрямовані на оновлення змісту освіти, потребують обов'язкової експертної оцінки. Тому, надзвичайно важливо забезпечити психологів системою критеріїв та показників задля здійснення експертизи сучасної навчальної літератури. При цьому, варто враховувати, що основою психологічної експертизи навчальної книги є парадигма діяльності учіння і компетентність уміння вчитись.

Розроблення різних форматів навчальної літератури є одним із головних завдань реформування загальної середньої освіти. Побудова освітнього середовища, спрямованого на формування ключових та предметних компетентностей, передбачає зміни у розробленні навчальної книги, переорієнтації з виконання нею інформаційно-репродуктивної функції на діяльнісну. Проведення психологічної експертизи є важливою складовою відбору проектів освітніх матеріалів, що значно сприятиме підвищенню якості навчальної літератури нового покоління, визначенню її впливу на психічний розвиток учнів. Удосконалення психологічної експертизи навчальної літератури передбачає підвищення фахового рівня

експертів-психологів. Вважаємо, що рівень фахової компетентності експерта визначається тим, наскільки він здатний у процесі експертизи кількісними показниками представити втілення психологічної складової у навчальній літературі з урахуванням різних форматів освітнього процесу. Такими чином, забезпечення психологів системою показників та критеріїв експертизи психологічної складової навчальної літератури є першочерговим завданням при їх підготовці. Зауважимо, що врахування рекомендацій експертів-психологів авторами навчальної літератури сприятиме підвищенню якості загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Дзюбка Л. В. Організація експертизи мотиваційної складової учбової діяльності школярів. *Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору*: збірник матеріалів наукових доповідей круглого столу з міжнародною участю, присвяченого творчій спадщині І. О. Синиці (м. Київ, 4 листопада 2021 року) / за ред. С.Д. Максименка. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2021. С. 32-37. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728505>
2. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс] / [Затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/images/files/doshkikia-crednya/serednya/baza/nats_doktr.doc
3. Чепя М.-Л.А. *Психологічна експертиза освіти*: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. Т.ХІІ. Ч 5. 2011. С. 337–341.
4. Шатирко Л. О., Дзюбка Л. В., Бучма В. В., Гурова О. В. Психологічні вимоги до розроблення навчальної літератури для Нової української школи: методичні рекомендації / за науковою редакцією академіка НАПН України С.Д. Максименка. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. 33с. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738062>
5. Шатирко Л. О., Дзюбка Л. В., Бучма В. В., Гурова О. В. Психологічна складова сучасної навчальної книги: показники і критерії психологічної експертизи: навчальна програма для психологів-експертів / за науковою редакцією академіка НАПН України С. Д. Максименка. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. 13 с. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737996>

6. Швалб Ю.М. Методологія експертного дослідження в психології. Психологічні чинники розвиваючого навчання в різних освітніх системах. Київ: ЗАТ «Неотес», 2000. С. 42–56.

РЕЛІГІЄЗНАВЧО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Бучма О.В. (ORCID ID: 0000-0002-0241-5512)

У статті визначена специфіка релігієзнавчо-правового забезпечення освітнього процесу в контексті українського державо- і правотворення в умовах війни. Підкреслено, що саме релігієзнавча освіта, що ґрунтується на принципах об'єктивності, толерантності, позаконфесійності, гуманізму, свободи світогляду, відокремлення церкви від державної освіти. Це детермінуватиме підвищення рівня ефективності навчального, виховного і наукового процесів. Показана важливість релігієзнавчо-правового забезпечення освітнього процесу як дієвого чинника ефективності державної політики у сфері освіти. Виснувано про вагомість внеску релігієзнавчої освіти і освіченості у прискорення перемоги України у війні та утвердження демократичної, соціальної, правової держави в повоєнний час.

Ключові слова: війна, освітній процес, громадянське суспільство, держава, плюралізм, поліконфесійне суспільство, особистість, право, релігія, релігієзнавство, толерантність.

The article defines the specifics of religious studies and legal support of the educational process in the context of the Ukrainian state and law-making in the conditions of war. It is emphasised that it is religious studies education based on the principles of objectivity, tolerance, non-denominationalism, humanism, freedom of outlook, and separation of church and state education that is essential. This will determine the level of efficiency of educational, upbringing and scientific processes. The author shows the importance of religious studies and